

RAIJA SOLLAMO

Qumranin tekstien tutkimus Suomessa

UUDEN TUTKIMUSTRADITION SYNTYMINEN

Vuonna 1947 tehtiin Qumranin alueella uuden ajan merkittävin tekstilöytö. Yhdestä luolasta Länsirannan alueelta Kuolleenmeren luoteiskulmalta Jerikosta etelään löytyi vanhoja kirjoituskääröjä. Vuosina 1952–1956 löydettiin lisää luolia ja käsikirjoituksia. Kaikkiaan käsikirjoituksia on löydetty 11 eri luolasta. Qumranin ensimmäisestä luolasta löytyneitten seitsemän kirjoituskäärön tekstit julkaistiin melko nopeasti. Ne olivat Yhdyskuntasääntö (1QS), kaksi eri Jesajakääröä (1QIsa^a ja 1QIsa^b), Sotakäärö (1QM), Hymnien kirja eli Hodajot (1QH), Habakukin pešer (1QpHab) ja arameankielinen Genesis-apokryfi (1QapGen).

Ensimmäisistä tekstijulkaisuista kului noin kymmenen vuotta, ennen kuin ensimmäinen suomenkielinen Qumran-kirja näki päivänvalon vuonna 1960. Tämä oli Esko Haavan toimittama kokoomateos Qumranista. Se oli tarkoitettu uusien löytöjen yleisesittelyksi ja niiden merkityksen pohtimiseksi. Kaikki tuon ajan yliopistoeksegeetit eli Esko Haapa, Aarre Lauha, Aimo T. Nikolainen,

Eero Repo ja Ilmari Soisalon-Soininen osallistuivat kirjoittamiseen. Kirjan artikkelit ja niiden näkemykset olivat tiukan tieteellisiä ja asiallisia. Teos soveltui hyvin kurssikirjaksi ja on ollut monen teologin ensi kosketus Qumranin löytöihin. Ennen tätä teosta Ilmari Soisalon-Soininen oli jo vuonna 1953 ilmestyneessä tekstihistoriassaan *Vanhan testamentin alkuteksti* hyödyntänyt Qumranin raamatullisia käsikirjoituksia, ennen muuta ensimmäisestä luolasta löydettyä kahta Jesajakääröä. Toinen varhainen merkki Qumranin löytöjen rantautumisesta Suomeen oli A. F. Puukon esitelmä Qumranin löydöstä Suomen eksegeettisessä seurassa vuonna 1953. Mainittakoon, että Ruotsissa julkaistiin jo 1950-luvulla kaksi pientä kokoelmaa Qumranin teksteistä ruotsiksi käännettyinä.¹

Apulaisprofessorit Esko Haapa ja Eero Repo pitivät 1960-luvulla muutamia pro gradu -seminaareja Qumranin teksteistä, mutta sen pitemmälle näiden tekstien tutkimukseen ei edetty. Poikkeuksena tähän oli Per Wallendorffin ruotsinkielinen väitöskirjan Qumranin Vanhurskauden opettajasta (*Rättfärdighetens lärare*, 1964). Ohjaajina toimivat

Aimo T. Nikolainen, Rafael Gyllenberg ja Aarre Lauha. Työn kuluessa hän sai arvokasta apua myös Kööpenhaminan teologisen tiedekunnan professorilta Svend Holm-Nielseniltä ja Åbo Akademin silloiselta professorilta Helmer Ringgrenilta. Kysymyksenasettelu oli filologis-eksegeettinen: Mitä Qumranin tekstien perusteella tiedetään Vanhurskauden opettajasta, oliko hän todellinen henkilö vai oliko Vanhurskauden opettaja virkanimike, joka siirtyi henkilöltä toiselle. Wallendorff tuli siihen tulokseen, että vanhurskauden opettaja oli todellinen henkilö, pappi, joka ohjasi ja johti yhteisöään inspiroidulla Vanhan testamentin tulkinnalla. Wallendorff tutki myös opettaja(hahmo)n mahdollisia eskatologisia piirteitä, muttei löytänyt teksteistä mitään viittauksia häneen aikojen lopulla palaavana eskatologisena hahmona.

Eksegeetiikan laitoksen epävirallisessa työnjaossa Qumranin tekstien tutkiminen kuului nimenomaan apulaisprofessorien vastuualueelle. Apulaisprofessorien toivottiin löytävän seminaari aiheita, jotka kävisivät sekä Vanhan että Uuden testamentin pääaineopiskelijoille. Qumran sopi tähän tarkoitukseen erinomaisesti. Kääröjen sisältämät kirjoitukset olivat lukemattomin sitein kiinni tooran, profeettojen ja psalmien teksteissä, mutta edustivat aikahistoriallisesti ajanlaskumme alun juutalaisuutta, jonka helmasta kristinusko syntyi. Näistä syistä minäkin päätin pitää elämäni ensimmäisen Qumran-aiheisen tutkielmaseminaarin lukuvuonna 1988–1989. Sitä paitsi minua kiinnosti Qumranin heprea ja ajattelin, että se saattaisi antaa opiskelijoille lisää intoa heprean opiskeluun. Rakensin seminaarin tueksi kannustimia. Ensimmäinen oli se, että seminaarilaisten tuli sitoutua projektinomaiseen työskentelyyn tiukalla aikataululla, mikä tuohon aikaan ei ollut kovin tavallista. Pro gradu -töiden piti valmistua seminaarin päättymisvuotena tai ainakin mahdollisimman pian sen jälkeen. Tämä oli tarpeen toisen kannustimen takia. Päätimme julkaista seminaarin päätteeksi Qumranin ensimmäisen luolan kääröjen käännökset suomeksi. Kukin opinnäyte koostui yhden tekstin käännöksestä ja sen sisällön analyysistä. Seminaariryhmä oli motivoitunut ja tasokas. Tein itse töitä ryhmän mukana, sillä minun piti lukea itseni sisään tähän uuteen tutkimusalueeseen. Pidän luontosarjan Qumranin hepreasta. Seminaarin työn

tuloksena ilmestyi ensimmäinen kokoelma Qumranin tekstien suomennoksia vuonna 1991.

Tämän seminaarin lahjakkain opiskelija oli Sarianna Metso. Hän kirjoitti laudaturtyönsä Yhdyskuntasäännöstä (1QS) ja jatkoi siitä saman tien väitöskirjaan asti hakien lisää oppia sekä Göttingenistä professori Hartmut Stegemannilta että Lontoosta professori Michael Knibbiltä. Sarianna Metsoa voi nimittää suomalaisen Qumran-tutkimuksen uranuurtajaksi. Uranuurtajan tie oli kivinen ja kova, mutta hän suoriutui kunnialla kaikista vaikeuksista, myös yksinäisistä vuosista ulkomailla. Siellä hän imi itseensä kaiken saatavissa olevan viisauden. Väitöskirja valmistui vuonna 1996 nimellä *The Textual Development of the Qumran Community Rule*. Siinä hän kirjallisuus- ja redaktiokriittisen metodin avulla hahmotteli Yhdyskuntasäännön tekstin syntyä ja kasvua kohti viimeisintä versiota, joka on meille säilynyt käsikirjoituksessa 1QS. Hänen tutkimuksensa ilmestyi arvostetussa julkaisusarjassa *Studies on the Texts of the Desert of Judah*, ja se sai erinomaisen kansainvälisen vastaanoton. Nykyään Sarianna Metso on professorina Torontossa.

Lukuvuonna 1994–1995 pidin järjestyksessä toisen seminaarini Qumranin teksteistä. Minulla oli onni saada Sarianna Metso assistentiksi tähän seminaariin hänen väitöskirjatyönsä loppuvaiheessa. Kun ensimmäisessä Qumran-seminaarissa tuskailimme sen tosiasian kanssa, että useimmat Qumranin tekstit olivat yhä julkaisematta eikä niitä annettu muiden kuin julkaisutiimin jäsenten käyttöön, niin nyt Qumran-tutkimuksessa oli siirrytty ihan uuteen aikakauteen. Qumranin tekstien julkaisijoiden pieni piiri oli vihdoin vuonna 1991 taipunut kansainvälisen tiedeyhteisön painostuksesta avaamaan kaikille tutkijoille pääsyn Qumranin tekstien arkistoihin. Seurauksena oli ennen näkemätön Qumranin tekstien tutkimuksen elpyminen eri puolilla maailmaa. Myös meidän pieni suomalainen ryhmämme sai olla osa tätä tutkimuksen uutta aaltoa. Innostus oli valtava. Jos ensimmäisen Qumran-seminaarini opiskelijat olivat lahjakkaita ja innostuneita, niin toisen seminaarin osanottajat olivat vielä lahjakkaampia ja innostuneempia. Se

1 Tekijöinä Bo Reicke ja Helmer Ringgren.

oli yksinkertaisesti fantastinen seminaariryhmä. Nyt otimme tavoitteeksi keskittyä neljännen luolan teksteihin ja julkaista niiden suomennoksia uutena niteenä. Se ilmestyi tekstien löytämisen 50-vuotisjuhlan kunniaksi vuonna 1997 nimellä *Qumranin kirjasto: Valikoima teoksia*.

Tästä seminaarista tuli kolme tohtorikoulutettavaa: Jutta Jokiranta, Juhana Saukkonen ja Hanne von Weissenberg. Väitöskirjat ilmestyivät vuosina 2005–2006. Ne ovat merkkipaaluja suomalaisen Qumran-tutkimuksen historiassa. Näiden tutkijoiden tie kansainväliselle huipulle oli helpompi kuin Sarianna Metson. Onnellista oli myös se, että Heikki Räisänen huippuyksikössä toimi 2000-luvun alussa johtamani Qumran-tutkimuksen yksikkö. Sen puitteissa järjestyi rahoitus tohtorikoulutettaville. Heidän käytössään oli Sarianna Metson ja minun kasvanut asiantuntemus, mutta silti toimitimme heitä osallistumaan kansainvälisiin kongresseihin ja vierailemaan ulkomailla. Juhana Saukkonen opiskelikin jonkin aikaa Manchesterissä professori George Brooken johdolla. Hän väitteli näistä kolmesta ensimmäisenä.

Juhana Saukkosen aiheena oli käsikirjoitus 4Q252, jota kutsutaan Genesis-kommentaariksi. Väitöskirja ilmestyi vuonna 2005 nimellä *The Story behind the Text: Scriptural Interpretation in 4Q252*. Genesis-kommentaarissa on rinnakkaiskertomuksia Ensimmäisen Mooseksen kirjan kertomuksille. Ne eroavat niin paljon Ensimmäisestä Mooseksen kirjasta, että kysymyksessä ei voi olla Genesisin käsikirjoitus. Kommentaari ei myöskään sisällä kaikkia kertomuksia, vaan aineisto on valikoitu – joko sattumalta tai tarkoituksella. Qumran-tutkimuksessa käytetyn terminologian mukaan 4Q252 kuuluu uudelleen kirjoitettujen ”raamatullisten” tekstien luokkaan. Juhana Saukkonen on väitöskirjassaan verrannut Genesis-kommentaarista (4Q252) Genesisiin ja selittänyt kirjoittajan mahdollisia tarkoituksia: miten hän valitsi aineistonsa, mitä hän korosti, mitä poikkeamat Genesisestä pitivät sisällään ja oliko lopulta kysymyksessä mielivaltaisen valikoima uudelleenkirjoitettuja Genesisin kertomuksia vai oliko teksteillä yhteinen tähtäyspiste. Hän tuli siihen tulokseen, että oli olemassa kertomus näiden tekstien takana (”the story behind the text”). Siinä kertomuksessa tärkeitä aineksia

olivat maa (oikeus asua maassa), ajatus Jumalan valinnasta (toiset Jumala valitsee, toisia ei) ja sen seurauksista.

Genesis-kommentaarissa oli kirjoitettu uudelleen joitakin raamatullisia aikamääriä ja päiviä. Vedenpaisumuksen päivämäärät on muokattu niin, että vedenpaisumus kesti – toisin kuin masoreettisen tekstin (ja meidän käyttämämme Vanhan testamentin) mukaan – yhden vuoden eli 364 päivää. Teos noudatti 364 päivän kaavamaisista aurinkokalenteria, jossa vuosi jakaantui neljään kolmen kuukauden yhtä pitkään jaksoon (30+30+31 päivää) ja jossa tärkeät uskonnolliset juhlat osuivat joka vuosi samalle viikon päivälle. Vedenpaisumuskertomuksessa eri tapahtumien ajankohdat on melkein kaikki päivitetty uudelleen tämän kaavamaisen kalenterin mukaisesti ja niin että mikään tapahtuma ei satu sapatinpäiväksi. Tämä kaikki noudatti Jumalan suurenmoista suunnitelmaa. Kommentaarin kirjoittajan tarkoitus oli vahvistaa taustayhteisönsä uskoa siihen, että yhteisön jäsenet olivat Jumalan valittuja ja hänen lupaustensa oikeita perillisiä. Saukkosen tiukan asialliselle tieteelliselle tyyliä on ominaista varovaisuus johtopäätösten teossa ja tarkka tasapuolinen analyysi. Väitöskirja on edelleen paras monografia, mitä tästä tekstistä on kirjoitettu. Väitöskirjatyönsä jälkeen Saukkonen on omistautunut Qumranin arkeologian tutkimiseen.

Jutta Jokiranta oli gradussaan tutkinut Psalmin 37 pešeriä. Hänen tarkoituksensa oli jatkaa väitöskirjassaan psalmipešereiden tutkimusta. Uudet näköalat ja haasteet siirsivät kuitenkin väitöskirjan painopistettä uuteen metodiseen lähestymistapaan, sosiaalitieteelliseen näkökulmaan. Tässä metodissa ei pyritty historiallisiin kysymyksenasetteluihin, kuten henkilöiden, tapahtumien ja vuosilukujen selvittämiseen, vaan keskityttiin tutkimaan Qumranin liikkeen ja henkilöhahmojen sosiaalista ja uskonnollista identiteettiä. Kun Per Wallendorff oli vielä yrittänyt piirtää historiallista kuvaa Vanhurskauden opettajasta, Jutta Jokiranta rajoitti näkökulmansa hänen sosiaaliseen ja uskonnolliseen rooliinsa sekä Qumranin liikkeen ja Vanhurskauden opettajan identiteettien vuorovaikutukseen. Hän avasi kokonaan uusia ulottuvuuksia Qumranin liikkeen ja sen oletetun uskonnollisen johtajan sosiaaliseen identiteettiin. Samalla hänen tutkimusotteensa osoitti

kertaheitolla pelkästään historiallisen kysymyksenasettelun vanhanaikaiseksi ja epärelevantiksi pešereitten tutkimuksessa. Neljännen luolan tekstien tutkimus oli muuttanut Vanhurskauden opettajan roolin paljon vähäisemmäksi kuin mitä se oli ensimmäisen luolan teksteissä. Kaikkiaan hahmo esiintyy vain muutamassa tekstissä yhdeksästä sadasta. Teksteissä, etenkin pešereissä, Vanhurskauden opettajan hahmoa käytetään positiivisen ryhmäidentiteetin luomiseen. Vanhurskauden opettaja on yhteisölleen uskollisen jäsenen perikuva.

Kansainvälisen läpimurtonsa tutkijana Jokiranta suoritti artikkelillaan, jossa hän sosiaalitieteellisten metodien avulla kävi Qumranin liikkeestä käytetyn termin ”lahko” kimppuun. Valittu tie johti yhä syvemmälle selvittämään, miten identiteetti muodostuu tai miten sitä voidaan tietoisesti rakentaa. Hän julkaisi artikkeliväitöskirjansa nimellä *Identity on a Continuum: Constructing and Expressing Sectarian Social Identity in Qumran Serakhim and Pesharim*. Hän on nykyään Qumranin tekstien sosiaalitieteellisen tutkimuksen kärkinimiä maailmassa. Hänen väitöskirjatutkimuksensa parannettu painos *Social Identity and Sectarianism in the Qumran Movement* ilmestyi vuonna 2013 Brillin sarjassa *Studies on the Texts of the Desert of Judah*. Uusimmissa artikkeleissaan hän on soveltanut Qumranin teksteihin myös kognitiotieteellistä lähestymistapaa. Hänet on kutsuttu toimittamaan uutta editiota psalmien pešereistä *Discoveries of the Judaean Desert* -sarjan (DJD) osaan V, jonka pääeditorit ovat George Brooke ja Moshe Bernstein.

Hanne von Weissenberg tutki teosta nimeltään Tooran määräyksiä (4QMMT). Teos sisältää pohdintoja halakan² määräyksistä. Tämän teoksen ongelma on sen kokoonpano. Se on koottu irrallisista fragmenteista ja on edelleen epävarmaa, muodostivatko ne alun perin yhden kokonaisuuden. Erityisesti on kiistelty teoksen lopun eli niin sanotun epilogin kuulumisesta tähän kokonaisuuteen. Von Weissenberg osallistui keskusteluun teoksen kokoonpanosta, mutta erityisesti hän keskittyi epilogiin: Miten se oli ymmärrettävä tämän teoksen loppuna ja miten epilogin ymmärtäminen auttaa ymmärtämään tekstin kokonaisuutta? Hän sovelsi tekstin tutkimukseen Deuteronomiumista tuttua liittosopimuksen kaavaa (Bundesformular) ja esitti,

että Tooran määräyksiä muistuttaa laki- ja sopimustekstejä. Epilogi sisältää tässä kaaviossa sopimuksen noudattamiseen ja noudattamatta jättämiseen liittyvät siunaukset ja kiroukset. Kaiken kaikkiaan Tooran määräyksiä ei vastaa sille annettua nimekettä ”halakistinen kirje”, vaan se on pikemminkin kokoelma yhteisön halakaa koskevia mielipiteitä, joissa se erosi muista juutalaisista ryhmistä. Teos oli laadittu pedagogisessa tarkoituksessa uusien jäsenten opiksi ja vahvistamaan yleisestikin yhteisön identiteettiä. Tämäkin teos ilmestyi Brillin sarjassa nimellä *4QMMT: Reevaluating the Text, the Function, and the Meaning of the Epilogue*.

Väitöskirjansa jälkeen von Weissenberg on tutkinut Heparalaisen Raamatun kaanonin syntyä, johon Qumranin tekstit ja Septuaginta tuovat uutta valoa. Hän on liikkunut tutkimus- ja esitelmämatkoilla eri puolilla Eurooppaa ja Amerikkaa. Ensimmäisen post doc -vuotensa (2006–2007) hän vietti Manchesterissä. Hän on ryhmämme sosiaalisesti taitavin kansainvälinen verkostoituja, vaikkei muutkaan jäsenet ole tässä suhteessa lainkaan huonoja.

Hanne von Weissenbergin panos uusien Qumran-tutkijoiden kasvattajana ja innostajana tuli merkittäväksi sitä kautta, että hän toimi avustajana professori Antti Marjasen johtamassa tutkielmaseminaarissa Raamatun apokryfeistä ja pseudepigrafeista vuosina 2000–2001 – Antti Marjasen osuutta mitenkään aliarvioimatta. Seminaarin aihepiiri oli laaja, mutta siellä tehtiin myös kaksi pro gradu -tutkielmaa Qumranin teksteistä. Hanna Tervanotko tutki tekstiä Pahan naisen juonet (4Q184) ja Mika Pajunen apokryfisiä psalmeja (11Q11). Myöhemmin nämä molemmat opiskelijat päätyivät minulle tohtorikoulutukseen.

Mainittakoon vielä tässä yhteydessä, että harrastusta Qumran-tutkimukseen virisi myös edellä mainittujen tutkielmaseminaarien ulkopuolella. Kirkkoherra Erkki Ranta saattoi päätökseen väitöskirjatyönsä Vanhan testamentin lainauksista Damaskon kirjassa ja Magnus Riska ryhtyi tekemään väitöskirjaa Tempelikääröstä ollessaan työtehtävissä Jerusalemissa. Myöhemmin hän julkaisi vielä toisenkin tutkimuksen Tempelikääröstä.

2 Halaka on juutalainen termi sille, miten Tooran eli lain määräyksiä tulee soveltaa käytäntöön.

QUMRAN-TUTKIMUKSEN JUURTUMINEN SUOMEEN

Eläkkeelle jäätyäni aloitin vielä uuden Qumran-projektin *Conflicting Identities: Social and Religious Identities in Light of the Qumran Material from the Judean Desert* Suomen Akatemian rahoituksella (2008–2011). Siinä työskenteli kolme tohtorikoulutettavaa: Mika S. Pajunen, Hanna Tervanotko ja Hanna Vanonen. Heistä Mika S. Pajunen väitteli ensimmäisenä (2012) teoksella *The Land to the Elect and Justice for All: Search for the Function and Setting(s) of 4QNon-Canonical Psalms B (4Q381)*: Kokoelma 4QNon-Canonical Psalms koostuu useista irrallisista ja pahoin turmeltuneista fragmenteista, joista on vaikea sanoa, missä järjestyksessä ne ovat olleet alkuperäisessä käärössä ja kuinka paljon niiden välistä puuttuu tekstiä, jota siis ei ole säilynyt. Pajunen onnistui asettelemaan palat hyvin todennäköiseen järjestykseen eli tekemään kääröstä materiaalisen rekonstruktion. Apuna olivat alkuperäiset fragmentit, joita oli tutkittava Israelin museossa Jerusalemissa nykyaikaisin laittein. Tietokoneelle saamme tekstit Suomessakin,³ mutta tietyt yksityiskohdat, kuten alkuperäisen materiaalin luonne, väri ja painautumat, näkyvät kunnolla vain alkuperäisillä fragmenteilla, samoin kuin epätäydellisesti säilyneet kirjaimet. Tekstin materiaalista rekonstruktioita oli yritetty tehdä aiemminkin, kuitenkin ilman tulosta. Pajunen kävi Göttingenissä oppimassa professori Annette Steudelilta materiaalisen rekonstruktion menetelmiä – ja pystyi laatimaan rekonstruktion. Se on yksi hänen väitöskirjansa päätuloksia. Toinen saavutus oli yksityisten psalmien analyysi ja tulkinta. Tähän hän keräsi kompetenssia tutustumalla apokryfisten psalmien tekstiedition laatijaan professori Eileen Schulleriin Hamiltonissa Kanadassa. Pajunen osoitti, että psalmit muodostavat temaattisen kokoelman. Tässä analyysissään hän eteni syvemmälle kuin Schuller tekstieditiossaan. Kokoelman keskeisiä aiheita ovat maa ja valittujen oikeus maahan sekä oikeudenmukaisuus kaikkia kohtaan. Aiheita (esimerkiksi Manassen rukousta) käsitellään Israelin historiasta otetuina esimerkein jälkideuteronomistisessa tai kronistisessa hengessä. Tulokset ovat merkittäviä kansainvälisestikin. Teos on hyväksytty julkaistavaksi sarjassa *Journal of Ancient Judaism Supplements*.

Väitöskirjatyön ohella Pajunen on julkaissut useita artikkeleita. Hänet on myös kutsuttu mukaan Qumranin tekstien julkaisutyöhön, kun vanhemmista *Discoveries in the Judean Desert* -sarjan (DJD) osista on aika laatia uudet painokset. Pajunen on ollut laatimassa osaan V uutta editiota tekstistä 4Q185. Parhaillaan hän toimittaa seitsemän käsikirjoituksen uutta editiota osaan DJD I. Käsikirjoitusten joukossa ovat ensimmäisen luolan psalmikäsi-kirjoitukset (1Q10–12).

Projektin toinen väitöskirja oli Hanna Tervanotkon *Denying Her Voice: The Figure of Miriam in Ancient Jewish Literature*. Väitös oli maaliskuussa 2013. Toisena ohjaajana toimi professori Armin Lange Wienin yliopistosta. Lisäksi Hanna Tervanotko oli opiskellut judaistiikkaa Lawrence Schiffmannin johdolla New Yorkissa. Väitöskirjassa on käyty huolellisesti läpi kaikki Mirjamiin viittaavat tekstikohdat juutalaisessa kirjallisuudessa alkaen Vanhasta testamentista ja päättyen juutalaiseen historioitsijaan Flavius Josefukseen. Joukossa on myös vasta 1950-luvulla Qumranista löydettyjä käsikirjoituksia kuten esimerkiksi 4Q158 (Uudelleenkirjoitettu Pentateukki) ja 4Q543–547 (Amramin näyt). On vaatinut paljon työtä ja pätevyttä perehtyä kaikkien lähdetekstien uskonnolliseen, kulttuuriseen ja kirjalliseen kontekstiin. Tervanotkon käyttämät tutkimusmenetelmät vaihtelevat redaktiokritiikistä moderneihin kirjallisuustieteisiin ja myös naisnäkökulma on mukana. Mirjam ja hänen roolinsa ei suinkaan pysy samana eri lähteissä, vaan muuttuu kaiken aikaa kirjoittajien arvojen ja painotusten mukaan. Toisen temppelein ajan lopulla Mirjam oli niin suosittu hahmo, että erilaiset sosiaaliset ryhmät omivat hänet itselleen lisätäkseen omaa merkitystään. Näin tekivät esimerkiksi leeviläiset. Heille oli tärkeää korostaa Mirjamin leeviläistä syntyperää vahvistaakseen omaa identiteettiään. Toisinaan taas Mirjam ohitettiin vaieten, näin esimerkiksi Josefus, jonka Israelin muinaista historiaa käsittelevissä teoksissa ei ole sijaa Mirjamille. Ilmeisesti hän ei sopinut Josefuksen patriarkaalisena näkemyksen raameihin. Nämä ovat vain poimintoja Tervanotkon väitöskirjan mielenkiintoisista tuloksista. Yhtä laajaa ja vaativaa tutkimusta Mirjamista ei ole koskaan aiemmin tehty. Tuore väittelijä on julkaissut jo useita artikkeleita väitöskirjatyön ohessa. Nykyisin

hän opettaa Brysselin protestanttisessa teologisessa tiedekunnassa.

Kolmas projektin väitöskirjoista on Hanna Vanosen ja käsittelee Qumranin Sotakääröä (1QM) ja muita sotatekstejä (4Q285, 4Q471, 4Q491–497 ja 11Q14) työnimellä *The Textual History of the War Texts of Qumran*. Hän käyttää kirjallisuus- ja redaktiokriittistä metodia ynnä uusia kirjallisuustieteellisiä lähestymistapoja. Koska työ on vielä kesken, en kuvaile sitä yksityiskohtaisemmin. Tässä numerossa on hänen kirjoituksensa ja yksi artikkeli on mainittu kirjallisuusluettelossani.

Qumran-tutkimuksen tulevaisuus näyttää valoisalta. Professori Antti Marjanen jatkoi eläkkeelle jäätyäni Qumran-seminaarien pitämistä laitoksella. Hänen seminaarissaan Raamatun rajamailla (2009–2010) toisena ohjaajana oli Hanne von Weissenberg sekä gradutuutorina ja asiantuntijana Mika Pajunen. Tämäkin seminaari synnytti innostuksen Qumranin teksteihin ja kolme seminaarin opiskelijoista on nykyisin tohtorikoulutettavia: Katri Antin, Jessi Orpana ja Elisa Uusimäki. Heistä Elisa Uusimäki on jo jättänyt esitarkastukseen väitöskirjansa *Torahization of Proverbs: 4Q525 in the Context of Late Second Temple Wisdom Literature*. Heidänkin kirjoituksiinsa voi tutustua tässä numerossa. Väitöskirjatöiden ohjaajina toimivat professori Anneli Aejmelaes ja uuden polven Qumran-spesialistit Jutta Jokiranta ja Hanne von Weissenberg. Jokiranta johtaa Helsingin yliopiston rahoittamaa Qumran-projektia *Social Changes in Late Second Temple Judaism in Light of the Dead Sea Scrolls* (2011–2013).

Tämä kaikki kuvaa hyvin Qumran-tutkimuksen ankkuroidumista Helsingin yliopistoon ja sen merkitystä nykyisessä raamatuntutkimuksessa. Itse asiassa melkein kaikki eksegetiikan osaston professorit, kuten esimerkiksi Heikki Räisänen ja Martti Nissinen, ovat omista tutkimuksissaan joutuneet perehtymään Qumranin teksteihin ja löydettyihin raamatullisiin käsikirjoituksiin. Anneli Aejmelaes puolestaan on tutkimusryhmineen perehtynyt erityisesti Ensimmäisen Samuelin kirjan käsikirjoitukseen. Hanne von Weissenbergin johdolla nuorempi Qumran-tutkijapolvi on toimittanut Qumranista verkkojulkaisun.⁴ Tekeillä on vielä uusi käännöskoelma Qumranin tekstejä suomeksi (ilmestynee loppuvuodesta). Käännöstyöhön on osallistunut

laaja joukko vanhempia ja nuorempia Qumran-tutkijoita.

Myös Åbo Akademiassa Qumranin tekstit ovat saaneet vankan aseman. Professori Antti Laato on julkaissut muutamia merkittäviä artikkeleita ja johtanut tutkimuksia Raamatun uudelleenkirjoittamisesta yhdessä Erkki Koskenniemen ja Pekka Lindqvistin kanssa. Julkaisusarjassa *Studies in Rewritten Bible* on ilmestynyt jo kolme nidettä. Ne ovat artikkelikokoelmia ja koostuvat yleensä konferenssiesitelmistä. Tässä sarjassa *Rewritten Bible* -termin alla on käsitelty aiheita, jotka sopisivat yhtä hyvin tai paremmin Raamatun vaikutushistoria-otsikon alle, kuten esimerkiksi Joosef-kertomukset islamilaisessa kirjallisuudessa. Yhtä kaikki näihin teoksiin sisältyy myös Qumran-tutkimuksia.

POHJOISMAINEN YHTEISTYÖ JA KANSAINVÄLISET YHTEYDET

Olen jo edellä korostanut kansainvälisiä yhteyksiä. Niissä olimme aluksi saavana osapuolena, mutta sittemmin olemme olleet myös tasa-arvoisena kumppanina ja antavana osapuolena. Yksi erittäin hedelmällinen yhteistyön muoto oli pohjoismainen Qumran-tutkimuksen verkosto, joka sai NordForskin rahoitusta viiden vuoden ajan (2003–2008). Me suomalaiset olimme yhteistyön rakentamisessa aloitteen tekijöitä. Verkoston ensimmäinen suunnittelukokous pidettiin Helsingissä. Saimme mukaan kaikki pohjoismaat Islantia lukuunottamatta. Verkostomme johtajaksi valittiin Torleif Elgvin Norjasta. Hän osoittautui hyväksi ja energiseksi johtajaksi. Verkosto tuki lähinnä tutkijoiden liikkuvuutta. Pidimme kokouksia ja seminaareja kaikissa Pohjoismaissa (Helsinki 2003, Oslo 2004, Kööpenhamina 2006 ja Uppsala 2007) ja kerran myös Jerusalemissa (2005). Opimme tuntemaan pohjoismaiset kollegamme ja kutsuimme seminaareihin esitelmöitsijöitä myös suuresta maailmasta.⁵

3 Esim. Tov (ed.), *The Dead Sea Scrolls Electronic Library*. Leiden: Brill, 2006.

4 [Http://www.helsinki.fi/teol/pro/qumran/index.html](http://www.helsinki.fi/teol/pro/qumran/index.html).

5 Emanuel Tov (Jerusalem), George Brooke (Manchester), Ester Eshel ja Hanan Eshel (Bar Ilan University), Annette Steudel (Göttingen), Hans-Georg Mutius (München) ja Sarianna Metso (Toronto).

Tässä oli taas yksi uusi ja laajempi verkosto ja innostusta lisäävä ympäristö. Siitä hyötyivät sekä yksityiset tutkijat että tutkimukset. Mainittakoon Jutta Jokirannan ja Cecilia Wassenin yhdessä kirjoittama artikkeli⁶ ja Torleif Elgvinin antama opastus käsikirjoitusten lukemisessa Jerusalemin kongressin yhteydessä vuonna 2005. Pohjoismaisten seminaarien esitelmät julkaistiin kokoomateoksena *Northern Lights on the Dead Sea Scrolls*.

Verkosto kannusti kääntämään Qumranin tekstejä pohjoismaisille kielille. Kaikissa maissa oli tähän tähtääviä projekteja. Tanskalaiset toteuttivat oman projektinsa nopeimmalla aikataululla ja heidän laajan käännöskokoelmansa toinen painos ilmestyi vuonna 2003. Norjassa ilmestyi vuonna 2004 Torleif Elgvinin toimittama käännöskokoelma. Myös ruotsalaiset aloittivat oman käännösoikeutensa. Me suomalaiset saatoimme olla antavana osapuolena, kun meillä oli uusi kokoelma julkaistu sopivasti vuonna 1997. Pohjoismainen yhteistyö poiki myös Qumranin opetuksen tarpeiksi käsikirjan. Sen kirjoittamiseen osallistuivat sekä norjalaiset, ruotsalaiset, suomalaiset että tanskalaiset. Artikkelit käännettiin, niin että sama teos ilmestyi kaikilla pohjoismaisilla kielillä. Suomeksi se ilmestyi Jutta Jokirannan toimittamana vuonna 2009 nimellä *Aarre saviastioissa*. Tanskalaisen version toimitti Bodil Ejrnaes ja norjalaisen Årstein Justnes. Viimeksi se ilmestyi ruotsiksi Cecilia Wassenin työstämänä. Lisää tietoa pohjoismaisesta Qumran-tutkimuksesta sisältyy Sarianna Metson artikkeliin, jossa myös verkosto on hyvin esillä. Pohjoismainen yhteistyö jatkuu edelleen muun muassa siten, että Mika Pajunen on mukana Torleif Elgvinin johtamassa norjalaisessa projektissa ”Biblical” Texts Older than the Bible.

Kansainvälisiä yhteistyötahoja Qumran-projektilla on ollut useita, niistä voi lukea tarkemmin projektin verkkosivustolta.⁷ Ilman ulkomaisten kollegojen apua Qumran-tutkimuksen juurruttaminen Suomeen ei olisi ollut mahdollista. Haluan tässä yhteydessä mainita kiitollisuudella seuraavat henkilöt: George Brooke (Manchester), Charlotte Hempel (Birmingham), Reinhard Kratz (Göttingen), Armin Lange (Wien), Sarianna Metso (Toronto), Eileen Schuller (Hamilton, Kanada), Annette Steudel (Göttingen) ja Eugene Ulrich (Notre Dame).

LOPPUSANAT

Eräs espanjalainen kollegani ihmetteli, miten on ollut mahdollista tuottaa Helsingissä puolisen tusinaa Qumran-tutkimuksen huippuspesialistia (ja lisäksi on tulossa lähivuosina), kun aiempaa tutkimustraditiota ei ole ollut. Tyhjentävää vastausta en osaa antaa, mutta näen elementtejä, jotka ovat tehneet sen mahdolliseksi. On tarvittu lahjakkuutta, innostusta, paljon työtä ja sopivassa määrin rahoitusta. Parin innostuneen opiskelijan löytäminen ei olisi riittänyt. Pitkälle pääsemiseksi tarvittiin kokonaisia ryhmiä. Aluksi gradu-seminaareissa ryhmä oli suurempi, mutta vielä väitöskirjavaiheessakin säilyivät pienet noin 3–4 hengen ryhmät – paitsi Sarianna Metson tapauksessa, jonka piti väitöskirjavaiheessa olla yksinäinen polunraivaaja. Ryhmässä opiskelijat tukivat ja kannustivat toisiaan. Edellisten ryhmien jo väitelleet jäsenet tukivat uusia tohtoriopiskelijoita. Näin karttui kriittistä massaa.

Huippuyksikkö muodosti innostavan ja haastavan tutkimusympäristön. Sen jälkeen eksegeetikassa on toiminut useita projekteja ja yhteistyöverkostoja, joista Qumran-tutkimuskin on hyötynyt. Lisäksi on tarvittu kansainvälistä verkottumista väitöskirjatöiden alusta asti. Kun itse en ollut Qumran-spesialisti, minun täytyi kannustaa oppilaitani hakemaan lisää oppia kaikkialta, missä sitä oli saatavilla. Erilaiset apurahat mahdollistivat ulkomailla opiskelun. Opettajana hyödynsin tietysti kaikkia suhteita, mitä minulle oli karttunut Septuaginta-tutkimuksen parissa. Usein Septuaginta-tutkijat olivat myös Qumran-spesialisteja. Kansainvälisissä kokouksissa väitöskirjojen kirjoittajat kävivät heti, kun he olivat niin pitkällä, että esitelmät hyväksyttiin pidettäväiksi. He ankkuroituivat osaksi kansainvälistä tiedeyhteisöä ja heistä tuli siinä hyvin näkyviä jäseniä. Ilman kaikkea tätä tuskin olisi ollut mahdollista kirjoittaa kansainvälisesti merkittäviä väitöskirjoja.

6 Wassen & Jokiranta, 2007, 205–245.

7 <http://blogs.helsinki.fi/hyel-qumran/>.

KIRJALLISUUS

AEJMELEAUS, ANNELI

2010 "Hannah's Psalm in 4QSam^{ab}". *Archaeology of the Books of Samuel*. Ed. Philippe Hugo & Adrian Schenker. VTSup 132. Leiden: Brill, 23–37.

EJRNAES, BODIL (RED.)

2009 *Dødehavsrullerne: Indhold, historie og betydning*. København: Anis.

EJRNAES, BODIL & MÜLLER, MOGENS & HOLST, SØREN (RED.)

2003 *Dødehavsskrifterne og de antikke kilder om essæerne*. København: Anis.

ELGVIN, TORLEIF

2004 *Dødehavsrullene*. Utvalg og inledande essay av Torleif Elgvin. Trondheim: De Norske Bokklubbene.

HAAPA, ESKO

1960 *Qumran: Kuolleen meren löydöt 1950-luvun tutkimuksessa*. Porvoo: WSOY.

JOKIRANTA, JUTTA

2001 "Sectarianism of the Qumran 'Sect': Sociological Notes." *Revue de Qumran* 78, 223–239.

2005 *Identity on a Continuum: Constructing and Expressing Sectarian Social Identity in Qumran Serakhim and Pesharim*. Diss. Helsinki.

2006 "Prototypical Teacher in the Qumran Pesharim: A Social Identity Approach". *Ancient Israel: The Old Testament in Its Social Context*. Ed. Philip F. Esler. Minneapolis, MN: Fortress, 254–263.

2010 "Social Scientific Approaches to the Dead Sea Scrolls". *Rediscovering the Dead Sea Scrolls: An Assessment of Old and New Approaches and Methods*. Ed. Maxine L. Grossman. Grand Rapids, MI: Eerdmans, 246–263.

2010 "Sociological Approaches to Qumran Sectarianism". *Oxford Handbook of the Dead Sea Scrolls*. Ed. Timothy H. Lim & John J. Collins. Oxford: Oxford University Press, 200–231.

2013 *Social Identity and Sectarianism in the Qumran Movement*. Studies on the Texts of the Desert of Judah 105. Leiden: Brill.

JOKIRANTA, JUTTA (TOIM.)

2009 *Aarre saviastioissa: Qumranin tekstit avautuvat*. Helsinki: Kirjapaja.

KLOSTERGAARD PETERSEN, ANDERS ET AL.

2009 *Northern Lights on the Dead Sea Scrolls: Proceedings of the Nordic Qumran Network 2003–2006*. Studies on the Texts of the Desert of Judah 80. Leiden: Brill.

KOSKENNIEMI, ERKKI & LINDQVIST, PEKKA

2010 "Rewritten Biblical Figures". *Studies in Rewritten Bible* 3. Ed. Erkki Koskenniemi & Pekka Lindqvist. Åbo: Åbo Akademi University; Winona Lake, IN: Eisenbrauns.

LAATO, ANTTI & JACQUES VAN RUITEN

2008 *Rewritten Bible Reconsidered: Proceedings of the Conference in Karkku, Finland, August 24–26 2006*. Eds. Antti Laato & Jacques van Ruiten. Studies in Rewritten Bible 1. Åbo: Åbo Akademi.

METSO, SARIANNA

1997 *The Textual Development of the Qumran Community Rule*. Studies on the Texts of the Desert of Judah 21. Leiden: Brill.

2012 "Dead Sea Scrolls in Nordic Countries". *The Dead Sea Scrolls in Scholarly Perspective: A History of Research*. Ed. Devorah Dimant. Studies on the Texts of the Desert of Judah 99. Leiden: Brill, 611–619.

NISSINEN, MARTTI

2008 "Transmitting Divine Mysteries: The Prophetic Role of Wisdom Teachers in the Dead Sea Scrolls". *Scripture in Transition: Essays on Septuagint, Hebrew Bible, and Dead Sea Scrolls in Honour of Raija Sollamo*. Ed. Anssi Voitila & Jutta Jokiranta. Leiden: Brill.

PAJUNEN, MIKA S.

2008 "Qumranic Psalm 91: A Structural Analysis". *Scripture in Transition: Essays on Septuagint, Hebrew Bible, and Dead Sea Scrolls in Honour of Raija Sollamo*. Ed. Anssi Voitila & Jutta Jokiranta. Leiden: Brill.

2011 "The Use of Different Aspects of the Deuteronomistic Ideology in Apocryphal Psalms". *Changes in Scripture: Rewriting and Interpreting Authoritative Traditions in the Second Temple Period*. Ed. H. von Weissenberg, J. Pakkala & M. Marttila. BZAW 419. Berlin: de Gruyter, 347–367.

2012 *The Land to the Elect and Justice for All: Search for the Function and Setting(s) of 4QNon-Canonical Psalms B (4Q381)*. Diss. Helsinki.

RANTA, ERKKI

1999 *Vanhan testamentin lainausten teksti ja tulkinta Damaskon kirjassa*. Diss. Helsinki: Suomen eksegeettinen seura.

REICKE, BO

1952 *Handskrifterna från Qumran (eller 'Ain Feshcha) I–III*. Symbolae Biblicae Upsalienses 14. Uppsala.

- RINGGREN, HELMER
 1956 *Handskrifterna från Qumran*. Symbolae Biblicae Upsalienses 15. Uppsala.
- RISKA, MAGNUS
 2001 *The Temple Scroll and the Biblical Text Traditions: A Study of Columns 2–13:9*. Diss. Helsinki: Finnish Exegetical Society.
 2007 *The House of the Lord: A Study of the Temple Scroll 29:3b–47:18*. Helsinki: The Finnish Exegetical Society. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- SAUKKONEN, JUHANA
 2005 *The Story behind the Text: Scriptural Interpretation in 4Q252*. Diss. Helsinki.
 2008 "A Few Inkwells, Many Hands: Where were Scribes at Qumran?" *Houses Full of All Good Things: Essays in Memory of Timo Veijola*. Eds. Juha Pakkala & Martti Nissinen. Helsinki: Finnish Exegetical Society; Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 538–553.
- SOISALON-SOININEN, ILMARI
 1953 *Vanhan Testamentin alkuteksti*. Helsinki: Otava.
- SOLLAMO, RAIJA (TOIM.)
 1991 *Kuolleen meren kirjakkääröt: Qumranin tekstit suomeksi*. Helsinki: Yliopistopaino.
 1997 *Qumranin kirjasto: Valikoima teoksia*. Helsinki: Yliopistopaino.
- TERVANOTKO, HANNA
 2009 "Miriam's Mistake". *Embroidered Garments: Priests and Gender in Biblical Israel*. Ed. Diana Lipton & Deborah Rooke. Hebrew Bible Monographs 25. Sheffield: Sheffield Phoenix Press, 131–150.
 2010 "Miriam Misbehaving? The Figure of Miriam in 4Q377 in Light of Ancient Jewish Literature". *Dead Sea Scrolls in Context*. Ed. Armin Lange, Emanuel Tov & Matthias Weigold. VTSup 140/1. Leiden: Brill, 309–324.
 2011 "You Shall See: Rebekah's Farewell Address in 4Q364 II, 1–6". *The Hebrew Bible in Light of the Dead Sea Scrolls*. Ed. Nóra Dávid, Armin Lange, Kristin De Troyer & Shani Tzoref. FRLANT 239. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 413–426.
 2013 *Denying Her Voice: The Figure of Miriam in Ancient Jewish Literature*. Diss. Helsingin yliopisto.
- TOV, EMANUEL
 1999 *The Dead Sea Scrolls: Electronic Reference Library*. Leiden: Brill.
 2006 *The Dead Sea Scrolls Electronic Library*. Leiden: Brill.
- WALLENDORFF, PER
 1964 *Moreh hassedeq: Rättfärdighetens lärare: En exegetisk undersökning*. Diss. Helsingfors.
- VANONEN, HANNA
 2011 "The Textual Connections between 1QM 1 and the Book of Daniel". *Changes in Scripture: Rewriting and Interpreting Authoritative Traditions in the Second Temple Period*. Eds. H. von Weissenberg, J. Pakkala & M. Marttila. BZAW 419. Berlin: De Gruyter, 223–245.
- WASSEN, CECILIA & JOKIRANTA, JUTTA
 2007 "Groups in Tension: Sectarianism in the Damascus Document and the Community Rule". *Sectarianism in Early Judaism: Sociological Advances*. Ed. David J. Chalcraft. London: Equinox, 205–245.
- WASSEN, CECILIA (RED.)
 2011 *Dödahavsrollarna: Innehåll, bakgrund och betydelse*. Stockholm: Atlantis.
- VON WEISSENBERG, HANNE
 2006 *4QMMT: The Problem of the Epilogue*. Diss. Helsinki.
 2008 "'Canon' and Identity at Qumran: An Overview and Challenges for Future Research". *Scripture in Transition: Essays on Septuagint, Hebrew Bible, and Dead Sea Scrolls in Honour of Raija Sollamo*. Eds. Anssi Voitila & Jutta Jokiranta. Leiden: Brill.
 2009 *4QMMT: Reevaluating the Text, the Function, and the Meaning of the Epilogue*. Studies on the Texts of the Desert of Judah 82. Leiden: Brill.
 2012 "'Aligned' or 'Non-Aligned'? The Textual Status of the Qumran Cave 4 Manuscripts of the Minor Prophets". *Perspectives on the Formation of the Book of the Twelve: Methodological Foundations – Redactional Processes – Historical Insights*. Eds. Rainer Albertz, James Nogalski & Jakob Wöhrle. Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft 433. Berlin: de Gruyter, 381–396.
 2012 "The Twelve Minor Prophets at Qumran and the Canonical Process: Amos as a 'Case Study'". *The Hebrew Bible in the Light of the Dead Sea Scrolls*. Eds. Nora David, Armin Lange, Kristin De Troyer and Shani Tzoref. FRLANT 239. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 357–375.
- ÅRSTEIN, JUSTNES (RED.)
 2009 *Dødahavsrollene: Deres innhold, historie og betydning*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.